

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۰۸/۰۲

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

بررسی نقش سبک تربیتی خانواده در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی

یوسف گودرزی^۱، فردین فرهادی^۲، بنیامین منصوری^۳، محمدرضا منصوری^۴

۱- کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، مرکز آموزش عالی شهید مطهری شیراز

۲- کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، مرکز آموزش عالی شهید مطهری شیراز

۳- کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، مرکز آموزش عالی شهید مطهری شیراز

۴- کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، مرکز آموزش عالی شهید مطهری شیراز

fardinfarhadi86@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش سبک تربیتی خانواده در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی انجام شد. سبک تربیتی خانواده یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان ابتدایی است، در تعریف گرولنیک، شامل درک فرد از میزان حمایت از استقلال ساختار و تعامل اعضا با یکدیگر بیان شده است. خانواده به عنوان اولین محیط زندگی کودک، تأثیر بسیار زیادی در توسعه تحصیلی و اجتماعی آن دارد. در این مقاله به بررسی عوامل مؤثر در توسعه تحصیلی کودکان از جمله حضور والدین در تحصیلات، پشتیبانی والدین، نظارت والدین بر فعالیت‌های تحصیلی کودکان، رفتار والدین در قبال تحصیلات کودکان و ارتباطات خانوادگی پرداخته شده است. همچنین، در این مقاله به بررسی روش‌های پشتیبانی والدین از تحصیلات کودکان اشاره شده است که شامل ایجاد فضای مناسب برای تحصیل، تشویق به خواندن و نوشتن، پاسخ به سوالات کودکان و ارائه کمک در مسائل تحصیلی است. توصیه می‌شود که خانواده‌ها در توسعه تحصیلی کودکان خود نقش مؤثری داشته باشند و با استفاده از روش‌های مناسب، بهبود قابل توجهی در عملکرد تحصیلی و اجتماعی کودکان خود را به دست آورند.

کلمات کلیدی: دانش آموزان، ابتدایی، پیشرفت تحصیلی، سبک تربیتی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

یکی از دوره‌های مهم هر نظام آموزشی در جهان دوره ابتدایی است، این دوره موجب رشد، تربیت، تکوین شخصیت کودکان، خلاقیت و بروز استعدادها می‌شود. دانش آموزان ابتدایی به لحاظ عاطفی، جسمانی و روانی در مرحله رشد قرار دارند همین امر موجب می‌شود تا معلم و والدین با شناخت ویژگی‌های مختلف کودکان درصدد رفع هر چه بهتر نیازهای مختلف آن‌ها و پیشرفت تحصیلی آنان باشند. کودک نیازهای گوناگونی همچون نیازهای زیستی و حیاتی، نیاز به بهداشت، نیاز به تجربه و مهارت، نیاز به محبت، نیاز به احترام و نیاز به امنیت و... البته یکی از مهم‌ترین نیازها، نیاز به معاشرت و رفاقت است. این نیاز یکی از تمایلاتی است که انسان در هنگام اجتماعی شدن با آن‌ها روبروست. خانواده یکی از عوامل اجتماعی شدن کودکان است (قائمی علی، ۱۳۷۰).

خانواده نخستین و مهم‌ترین کانونی است که کودک می‌تواند در آن رشد یابد و نیازهای گوناگون خود را برآورده سازد. امر تربیت کودک در خانه، بهتر و بیشتر سروسامان می‌یابد به‌ویژه در این رابطه که در کانون خانوادگی مهر و عدل، رحمت و انضباط به صورتی توأم اعمال می‌شود (قائمی علی، ۱۳۷۰). باید در نظر گرفت که انسان موجودی اجتماعی است و همان‌طور که میدانیم ۵ سال اول زندگی طفل، دورانی سرنوشت‌ساز است همان‌طور که فریاد می‌گوید کودک پدر بزرگسال است. در قرون اخیر صاحب‌نظرانی بوده‌اند که خواستند خانواده را از وظیفه معروف و اساسی خود دور بدارند و امر تربیت و هدایت کودکان را سمت پژوهشگاه‌ها و مهدکودک‌ها بسپارند (قائمی علی، ۱۳۷۰) اما باید در نظر داشته باشیم که این سازمان‌ها همانند خانواده نمی‌توانند اثرگذار باشند چراکه علاوه بر مهارت و تربیت، دلسوزی و خلوص نیتی که خانواده برای کودک دارد، به‌ندرت از دیگر سازمان‌ها برمی‌آید. بدون شک یکی از عوامل تأثیرگذار در پیشرفت کودکان ابتدایی عوامل خانوادگی آن‌هاست مثلاً شاگردانی که خانوادشان درآمد مناسب و سطح تحصیلات والدین بالاست همچنین روابط والدین با کودکان مناسب است احتمال کمتری برای پایین آمدن سطح عملکرد تحصیلی آنان وجود دارد (سیف، ۱۳۶۸).

سبک تربیتی خانواده یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان ابتدایی است، در تعریف گروولنیک، شامل درک فرد از میزان حمایت از استقلال ساختار و تعامل اعضا با یکدیگر بیان شده است (گروولنیک، ۱۹۸۹). نقش رفتاری والدین نسبت به فرزندان و آموزش و تربیت خانوادگی اهمیت بسیاری دارد زیرا سبک تربیتی بر عملکرد تحصیلی کودکان و در نتیجه بر توسعه یا پیشرفت تحصیلی آنان به‌طور معناداری مؤثرند (جمال‌آبادی، ۲۰۱۶).

پیشرفت تحصیلی یعنی رسیدن به سطح مورد انتظار آموزش و پرورش یا همان افزایش میزان یادگیری که شامل اهداف از پیش تعیین شده آموزش و پرورش است (عباس نژاد سرخی، ۱۳۹۰). پیشرفت تحصیلی از آن موضوعاتی است که از دیدگاه تربیتی و روانشناسی به آن پرداخته شده است. پیشرفت تحصیلی نه تنها از فرایندهای پردازش اطلاعات و ساختارهای دانش یا شناختی تأثیر می‌پذیرد بلکه به عوامل انگیزشی مانند ارزش‌ها و نگرش‌ها و باورها نیز مربوط می‌شود (بسانت، ۱۹۹۵). البته باید در نظر گرفت که دیدگاه و نگرش مثبت کودکان نسبت به تحصیل و مدرسه یکی از عوامل پیشرفت در تحصیل محسوب می‌شود و خانواده در ایجاد چنین نگرشی در کودکان بسیار مؤثر است (عباس نژاد سرخی، ۱۳۹۰).

هدف این پژوهش نقش خانواده در توسعه تحصیلی کودکان ابتدایی است در این پژوهش نقش مؤلفه‌های گوناگون همچون تأثیرات محیط‌های متفاوت حاکم بر خانواده‌ها مانند انواع خانواده‌های سازگار، ناسازگار و خانواده‌های طلاق بر تحصیلات کودکان، رابطه سطح سواد والدین با عملکرد تحصیلی دانش آموزان، جنسیت متفاوت آنان و همچنین سلامت جسمی و روحی کودکان و تأثیر آن در جهت توسعه تحصیلی بررسی خواهد شد و چنانکه آگاهییم وضعیت خانواده و نوع وضعیت حاکم بر آن، چه از نظر فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، عاطفی و... بر کیفیت یادگیری کودک تأثیر می‌گذارد تمامی این موارد نیز در این مقاله تجزیه و تحلیل خواهد شد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

روش

مطالعه حاضر، از نوع مروری روایتی بوده و داده‌های حاضر از طریق جستجوی گسترده کلیدواژه‌های نقش خانواده در تحصیل، توسعه تحصیلی، پیشرفت تحصیلی کودکان ابتدایی و ویژگی‌های کودکان ابتدایی، در پایگاه‌های اطلاعاتی پژوهشی فارسی سیویلیکا، مگ ایران، اس ای دی و همچنین پایگاه اطلاعاتی پژوهشی انگلیسی گوگل اسکالر گرد آوری و مورد بررسی قرار داده شدند. لازم به ذکر است که تعداد 35 مقاله به دلیل مرتبط بودن با موضوع این تحقیق وارد فرایند پژوهش شدند.

یافته‌ها

نقش خانواده در تحصیل دانش آموزان ابتدایی باینکه موضوع مهمی است اما بخش اندکی از پژوهش‌های روانشناسان علوم تربیتی را به خود اختصاص داده است. محققان توافق دارند که علاوه بر آموزش، بسیار دیگری از عوامل مانند محیط، مدرسه، خانواده، سبک والدگری، تحصیلات والدین، وضعیت اقتصادی و محیط اجتماعی که کودک در آن زندگی می‌کند و همچنین ویژگی‌های فردی همچون هوش، شخصیت، سن، جنسیت و ... در عملکرد تحصیلی کودک نقش مهمی ایفا می‌کنند (معتقد لاریجانی، ۱۳۹۳). محیط خانواده اولین محیطی است که کودک در آن رشد می‌کند و هر خانواده با توجه به ویژگی‌های گوناگونی که دارد، محیط متفاوتی را برای کودک فراهم می‌سازد، این تنوع و گوناگونی‌ها خود را در ۴ نوع خانواده نشان می‌دهد که شامل خانواده‌های سازگار، خانواده‌های ناسازگار، خانواده‌های دارای تعارض و کشمکش و خانواده‌های طلاق است. به جز خانواده‌های سازگار دیگر خانواده‌ها با توجه به اینکه موجب فقر ارتباطی، ناهماهنگی میان والدین و فرزندان، سلب احساس آرامش، امنیت و عشق از کودک می‌شوند، محیط مناسب برای توسعه تحصیلی دانش آموزان فراهم نمی‌کنند. در نتیجه همین کارکرد پایین این خانواده‌هاست که موجب ضعف پیشرفت تحصیلی کودکان می‌شود (سوسن سیف و همکاران، ۱۳۸۸). یکی دیگر از عوامل زمینه‌ساز و مؤثر در امر تربیت و آموزش فرزندان، سطح سواد و تحصیلات والدین است. والدین تحصیل کرده به دلیل احراز مشاغل بهتر از لحاظ فرهنگی بالاتر و اغلب انسان‌هایی فرهیخته هستند، در هنگام بروز مشکلات انعطاف بیشتری دارند و فشارهای اقتصادی کمتری هم متحمل می‌شوند (میرپناهی، ۱۳۹۵) بنابراین سطح سواد والدین بر پیشرفت تحصیلی، افت تحصیلی، مشکلات رفتاری و مشکلات تحصیلی دانش آموزان مسجل است و میزان سطح سواد والدین با پیشرفت تحصیل دانش آموزان ارتباط مستقیم و مثبت دارد (راوات و گولاتی، ۲۰۱۹).

موقعیت اقتصادی خانواده‌ها از دیگر مؤلفه‌های مهم و مؤثر بر تحصیل کودکان است. خانواده‌هایی که اوضاع اقتصادی‌شان نابسامان است در جهت تأمین نیازهای کودکانشان برای تحصیل دچار مشکل خواهند شد و مانند خانواده‌های مرفه جامعه نمی‌توانند برای فرزندان‌شان وسایل مورد نیاز، شرایط لازم و... را فراهم کنند در نتیجه فرزندان چنین خانواده‌هایی جزء اولین گروهی هستند که به خاطر اوضاع اقتصادی خانواده‌هایشان مجبور به ترک تحصیل می‌شوند تا برای رفع نیازهایشان دنبال کار بگردند، آن‌ها جزء کودکانی هستند که از طرف همسالانشان طرد می‌شوند، آن‌ها درگیر مشکلات خانواده هستند و در مدرسه تمرکز کافی ندارند و یاد نمی‌گیرند و در نتیجه امکان اخراجشان از مدرسه هم زیاد است پس فقرا جزءان گروه در جوامع هستند که امکان ادامه تحصیل و پیشرفت تحصیلی‌شان بسیار کم است و اغلب کسانی که تحصیلات خود را به پایان می‌رسانند از خانواده‌های مرفه هستند (گنجی، ۱۳۷۴).

میان جو عاطفی خانواده و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه مثبت معنادار وجود دارد. والدینی که به نیازهای عاطفی فرزندان خود در حد معقول رسیدگی کنند و با آگاهی از اصول تعلیم و تربیت، چگونگی رشد شخصیت و ویژگی‌های کودک در هر مرحله از رشد برخورد کنند، شاهد پیشرفت تحصیلی فرزندان خود خواهند بود. بدیهی است که شرط لازم برای داشتن انگیزه و شور و اشتیاق به یادگیری و پیشرفت تحصیلی کودکان، تأمین نیازهای اساسی آن‌ها در محیط خانواده، به خصوص والدین است. چنانکه اگر این نیازها که شامل نیازهای فیزیولوژیک و همچنین نیازهای روانی مانند نیاز به امنیت، محبت و

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

احترام در کودکان ارضا نشده باشد باعث می‌شود که کودک در محیط مدرسه احساس اضطراب و ناامنی کنند و به جای تمرکز بر مسائل درسی و پرداختن به تکالیف شناختی، بیشتر نگران و دلواپس نیازهای زیستی و عاطفی خود باشند و فضای کلاس و درس برایشان تهدیدآمیز باشد؛ بنابراین می‌توان گفت که بسیاری از مشکلات رشد و تعلیم و تربیت کودکان، ریشه در فضای عاطفی حاکم بر خانواده‌ها دارد و حل این مشکلات نیز از طریق کمک به رشد و آگاهی والدین انجام می‌گیرد (آتش روز و همکاران، ۱۳۸۴).

سرمایه فرهنگی خانواده و فرهنگ مدرسه بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموز تأثیر مستقیم دارد هر چه فرهنگ مدرسه بهتر ارزیابی شود موجب می‌شود تا دانش‌آموز عملکرد و پیشرفت بهتری از خود نشان دهد و اگر فرهنگ خانواده کودک غنی‌تر باشد به این بهتر شدن عملکرد کمک شایانی می‌کند (صفایی موحد و مجاوری، ۱۳۹۵). هنگامی که کودک به مدرسه پا می‌گذارد، الگوهایی را با خود به مدرسه می‌برد که از خانواده نشات می‌گیرد و به گفته بوردیو همین تفاوت‌های اولیه در سرمایه فرهنگی افراد موجب بروز نابرابری‌های بیشتری می‌شود. منابع فرهنگی که خانواده برای فرزندانش فراهم می‌کند می‌تواند موجب پیشرفت تحصیلی و یا افت تحصیلی کودک شود. بدین این‌گونه که اگر اشتراکات اندکی بین شناخت، ارزش‌ها، نگرش‌های خانواده با مدرسه وجود داشته باشد کودک حس بیگانگی نسبت به مدرسه پیدا می‌کند و افت تحصیلی را به دنبال دارد اما چنانکه فرهنگ خانواده به صورتی باشد که کودکان با فرهنگ طبقات بالاتری از جامعه و فرهنگ غالبان آشنا باشند، بهتر خود را با مدرسه هماهنگ می‌کند (شارع پور، ۱۳۹۰).

عوامل زیادی بر نقش جنسیت کودکان در توسعه تحصیلی تأثیرگذار می‌باشد که یکی از آن‌ها نقش خانواده است. عوامل گوناگونی شامل اندازه و ترکیب خانواده، درآمد خانواده و نگرش والدین نسبت به آموزش دختران بر این توسعه از جانب خانواده مؤثر است که به‌طور کلی به آن‌ها اشاره خواهیم کرد.

اندازه و ترکیب خانواده

به هر میزان اندازه خانواده کوچک‌تر باشد شانس دختران برای رفتن به مدرسه بیشتر است بخصوص در مناطق روستایی که خانواده‌ها فرزندان بیشتری دارند شروع به‌گزینش می‌کنند که بیشتر بر روی پسران سرمایه‌گذاری می‌کنند چراکه پس از ازدواج در خانه می‌مانند و از آموزش آن‌ها درآمد بیشتری نصیب خانواده می‌شود.

درآمد خانواده‌ها

از آنجاکه پرداخت هزینه‌های آموزشی دختران بیشتر از پسران است، چراکه پسران می‌توانند کار پاره‌وقت انجام دهند، امکان اینکه در شرایطی خانواده با آن روبرو است، پسر انتخاب اولیه خانواده باشد، بیشتر است.

تحصیلات والدین

تحصیلات پدر بر سطح درآمد خانواده مؤثر بوده و این شانس را به دختران می‌دهد که وارد مدرسه شوند اما تحصیلات مادر تأثیر مستقیم و بیشتری بر طول فارغ‌التحصیلی فرزندان دارد که در مطالعه بردسال در برزیل ثابت شده است (سی اف بردسال، ۱۹۸۵). نگرش والدین به آموزش دختران... این انتظار با توجه به شرایط و موقعیت متفاوت است، خانواده طبقه متوسط آموزش برای دختران را زمینه‌ساز ازدواج بهتر آن‌ها می‌دانند، خانواده طبقه پایین این آموزش برای دختران را، پرهزینه تلقی می‌کنند چراکه در صورت ازدواج با مرد دارای تحصیلات بالاتر، منجر به توقع زیادی و بار مالی اضافی می‌شود و درحالی‌که در روستا رغبت انجمنی برای آموزش دختران نیست چراکه دختران کارهای خانه را به عهده‌دارند (کینگ و همکاران، ۱۹۸۶).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

در کل درگیر بودن خانواده در زندگی تحصیلی فرزندان و ارتباطات خانوادگی در یادگیری‌های ابتدایی دوران کودکی تا یادگیری‌های پیچیده نقش مهمی ایفا می‌کند (چی یونگ و همکاران، ۲۰۱۰). وجود خانواده‌های تک والدی، ازهم‌گسیخته و دارای مشکلات خانوادگی موجب تأثیر منفی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و موجب ناسازگاری تحصیلی، اجتماعی و عاطفی می‌شود (بروکنر و همکاران، ۲۰۱۴). در پژوهشی دیگر یافت شد که عملکرد خانواده به‌طور مستقیم و غیرمستقیم سازه‌های مرتبط با خود را متأثر می‌سازد و بر پیشرفت تحصیلی و اجتماعی فرزندان اثرگذار است (حسینی و همکاران، ۲۰۱۲).

نقش والدین در امور تحصیلی فرزندان

با مرور پژوهش‌های صورت‌گرفته در زمینه تحصیلی به این مهم پی می‌بریم که خانواده نقشی بی‌بدیل در پیشرفت تحصیلی فرزندان دارد. اکثر قریب به اتفاق پژوهش‌ها از خانواده به‌عنوان عاملی بسیار مهم در وضعیت تحصیلی فرزندان یاد کرده‌اند. از طرف دیگر، نهاد آموزش و پرورش برای تحکیم آموخته‌ها و تربیت دانش‌آموزان با انگیزه، به همکاری و مشارکت خانواده نیاز دارد. والدین با به‌کارگیری راهکارهایی که در ادامه به معرفی آن‌ها می‌پردازیم، می‌توانند نقش مؤثری در افزایش انگیزه فرزندان خود به تحصیل و پیشرفت تحصیلی آن‌ها ایفا کنند.

ارتباط والدین با مدرسه

رفت و آمد والدین با کادر آموزشی می‌تواند تأثیر چشمگیری بر انگیزش و وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان داشته باشد. همکاری والدین با اولیای مدرسه می‌تواند به ایجاد رابطه مطلوب خانه و مدرسه کمک کند. بدین ترتیب می‌توان به افزایش شایستگی‌ها و کاهش مشکلات کمک کرد. قابل ذکر است اولیا در ارتباط با مدرسه نباید نگاهی انتقادی و شکایت‌آمیز به عملکرد عوامل مدرسه داشته باشند، بلکه لازم است نگرش «اقدام مشارکتی» را برای رفع کاستی‌ها در خود پرورش دهند.

مشارکت والدین در انجام تکالیف

همکاری والدین در انجام تکالیف تحصیلی می‌تواند به شکل‌گیری رابطه‌ای مطلوب بین والدین و فرزند کمک کند. همچنین فرزند احساس مورد توجه والدین قرارگرفتن و مهم تلقی‌شدن را در خود پرورش می‌دهد. مشارکت والدین در انجام تکالیف (متناسب با سطح تحصیلات اولیا) می‌تواند در آموزش مجدد، تمرین و تحکیم آموخته‌های مدرسه نقش داشته باشد.

آرزوی تحصیلی والدین

لازم است اولیا آرزوی تحصیلی بالایی برای فرزندان خود در نظر بگیرند (مثلاً تحصیلات دانشگاهی به جای فقط کسب دیپلم) و فرزندان خود را از این آرزوهای تحصیلی مطلع سازند. همچنین، آن‌ها را تشویق کنند و به آن‌ها اطمینان دهند، در صورت به‌کارگیری تلاش لازم بدان دست خواهند یافت.

استفاده از تشویق کلامی

توصیه می‌شود، اولیا به منظور ترغیب فرزندان خود به فعالیت‌های تحصیلی، از تشویق‌های کلامی همچون تحسین کردن و ارائه بازخورد مثبت در مورد تکالیفی که به خوبی انجام شده‌اند، استفاده کنند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

استفاده نکردن از تشویق‌های مادی و قابل انتظار

یکی از اهداف مهم آموزشی، شکل‌دهی انگیزه درونی برای یادگیری است. دانش‌آموزان دارای انگیزه درونی، به صورت خودجوش برنامه‌ریزی‌های تحصیلی خود را اجرا می‌کنند و از یادگیری لذت می‌برند. ارائه پاداش‌های مادی (همچون پول، دوچرخه، تبلت، موتورسیکلت و مانند این‌ها) و قابل انتظار (اگر معدل ۱۹ بیاوری، برایت دوچرخه می‌خرم) سبب کاهش انگیزه درونی دانش‌آموزان می‌شود. بدین معنی که فقط تا زمان حضور این وعده‌ها، دانش‌آموز به فعالیت‌های تحصیلی می‌پردازد. در صورتی که هدف، پرورش دادن شاگردی است که از یادگیری لذت ببرد و همواره در طول زندگی به دنبال کسب مهارت‌ها و گسترش آن‌ها باشد.

اولیا در ارتباط با مدرسه نباید نگاهی انتقادی و شکایت‌آمیز به عملکرد عوامل مدرسه داشته باشند، بلکه لازم است نگرش «اقدام مشارکتی» را برای رفع کاستی‌ها در خود پرورش دهند.

از وضعیت تحصیلی فرزندان در درس‌ها آگاه باشید

لازم است که اولیا بدانند، فرزندشان در چه درسی عملکرد بهتری دارد و چه موضوعی برای او دشوارتر است. اما نکته قابل توجه این است که والدین هرگز نباید به فرزند خود تلقین‌های نادرست ارائه کنند (برای مثال: رضا در ریاضی ضعیف است). این موجب می‌شود که خودپنداره تحصیلی دانش‌آموز بدین شکل صورت گیرد که هر قدر تلاش کند، نمی‌تواند در درس‌های مورد نظر (در مثال ذکر شده، درس ریاضی) به موفقیت برسد. اطلاع اولیا از وضعیت دانش‌آموز در ماده‌های درسی متفاوت باید به منظور برنامه‌ریزی برای کسب شایستگی در درس‌ها صورت گیرد، نه اینکه سبب برچسب‌زنی و اشتباهات دیگر شود.

به فرزند خود مشاوره دهید

غالباً لازم است که والدین در مورد روش‌های صحیح مطالعه و آزمون‌دادن، تکنیک‌هایی را به فرزندان خود آموزش دهند. یادداشت‌برداری، توضیح دادن برای فرد دیگر، حل کردن نمونه سؤال، نظارت بر توجه، و حفظ آرامش به هنگام آزمون از جمله این موارد هستند.

خانواده نقشی بی‌بدیل در پیشرفت تحصیلی فرزندان دارد. اکثر قریب به اتفاق پژوهش‌ها از خانواده به‌عنوان عاملی بسیار مهم در وضعیت تحصیلی فرزندان یاد کرده‌اند.

کمک والدین در شکل دادن عادت به مطالعه فرزند

به فرزند خود کمک کنید، به مطالعه کردن عادت کند. یکی از مهم‌ترین عامل‌های ایجاد عادت به مطالعه، مکانی است که مطالعه در آن صورت می‌گیرد. تا حد امکان، دانش‌آموز همواره در یک مکان مخصوص به مطالعه بپردازد. تعویض مکرر مکان مطالعه می‌تواند سبب کاهش عادت به مطالعه و تمرکز شود.

راهکارهای ذکر شده بخش کوچکی از اقداماتی هستند که والدین می‌توانند برای افزایش انگیزه تحصیلی و کمک به پیشرفت تحصیلی فرزندان خود انجام دهند. روش‌ها و نکات بسیار دیگری نیز وجود دارند که به منظور رعایت اختصار از ذکر آن‌ها خودداری می‌شود. اما آنچه مهم می‌نماید، تشویق والدین به افزایش آگاهی و بینش خود در زمینه راهکارهای صحیح کمک به پیشرفت تحصیلی فرزندان از طریق مطالعه منابع معتبر و مشورت با متخصصان مشاوره تحصیلی است.

خانواده نقشی بی‌بدیل در پیشرفت تحصیلی فرزندان دارد. اکثر قریب به اتفاق پژوهش‌ها از خانواده به‌عنوان عاملی بسیار مهم در وضعیت تحصیلی فرزندان یاد کرده‌اند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

اطلاع اولیا از وضعیت دانش آموز در ماده‌های درسی باید به منظور برنامه‌ریزی برای کسب شایستگی در درس‌ها صورت گیرد، نه اینکه سبب برچسب‌زنی و اشتباهات دیگر شود. انگیزه درونی به معنای اشتیاق درونی برای یادگیری است. ارائه پاداش‌های مادی و قابل انتظار سبب کاهش انگیزه درونی دانش‌آموزان می‌شود.

نقش خانواده در پیشرفت تحصیلی فرزند - ارتباط مثبت و دوطرفه والدین با مدرسه

یکی از عوامل و نیازهای اساسی برای پیشرفت تحصیلی فرزندان ارتباط موثر و مثبت والدین با مدرسه دانش‌آموز است. که از طریق شرکت منظم در جلسات اولیا و مربیان و کلاس‌های آموزشی برای اطلاع از نیازهای فرزندان امکان پذیر خواهد بود. این دو بنیاد یعنی خانه و مدرسه هر دو وظیفه تعلیم و تربیت را بر عهده دارند. ارتباطشان و همکاری آن‌ها باهم یقیناً ضروری خواهد بود. زیرا در صورت عدم ارتباط و هماهنگی بین این دو نهاد آموزشی و تربیتی و بدون ارتباط مداوم هیچ کدام نخواهند توانست وظیفه خود را به شکلی کامل و صحیح انجام دهند. دو دلیل اساسی برای اهمیت ارتباط متقابل والدین فرزند با مدرسه وجود دارد. در درجه اول با ارتباط مثبت بین خانه و مدرسه باعث هماهنگی در هدف‌ها، روش‌های آموزشی و تربیتی و جلوگیری از بروز دوگانگی‌ها و تعارضات در امور تحصیلی و تربیتی فرزندان می‌شود. در مورد بعدی با ارتباط والدین با مدرسه بهتر خواهند توانست نیازهای فرزندان، وضعیت تحصیلی او و بطور کلی اطلاعات کاملتری را از شرایط فرزند خود بدست آورده. و نقش مفیدتری برای تربیت و آموزش فرزند خود داشته باشند.

نتیجه‌گیری

در این مقاله، ما تلاش کردیم تا پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه نقش خانواده در توسعه تحصیلی کودکان ابتدایی را بررسی کنیم. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که توجه هر چه بیشتر به نقش خانواده در تحصیل کودکان موجب کاهش چشمگیر افت تحصیلی و مشکلات تحصیلی کودکان می‌شود. تقویت رابطه معنادار بین تحصیل والدین و پیشرفت تحصیلی کودکان از طریق محرک‌های بیرونی مانند تحریک والدین برای ادامه تحصیل از جانب سازمان‌های علوم تربیتی و آموزش و پرورش و... موجب افزایش توسعه تحصیلی در کودکان می‌شود (کرستین سون و همکاران، ۲۰۰۳). والدینی که به نیازهای عاطفی فرزندان خود در حد معقول رسیدگی کنند و با آگاهی از اصول تعلیم و تربیت، چگونگی رشد شخصیت و ویژگی‌های کودک در هر مرحله از رشد، برخورد کنند، شاهد پیشرفت تحصیلی فرزندان خود خواهند بود (آتش روز و همکاران، ۱۳۸۴). همچنین والدین تحصیل کرده به دلیل احراز مشاغل بهتر و فرهنگ بالاتر در جهت عملکرد تحصیلی بهتر فرزندان مؤثر خواهند بود (میربناهی، ۱۳۹۵). وضعیت تحصیل کودکان در خانواده‌های مرفه بهتر است و اغلب کسانی که تحصیلات خود را به پایان می‌رسانند از خانواده‌هایی که وضعیت اقتصادی خوبی دارند، هستند (گنجی، ۱۳۷۴). اغلب خانواده‌هایی که از طبقات پایین اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی هستند آموزش برای دختران را پرهزینه و بی‌فایده می‌دانند و بیشتر روی تحصیل پسران سرمایه‌گذاری می‌کنند با این تصور که آن‌ها بعد از ازدواج خانه را ترک نمی‌کنند و درآمدشان برای خانواده خواهد بود (بردسال، ۱۹۸۵). به‌طور کلی عملکرد خانواده به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم سازه‌های مرتبط با خود را متأثر می‌سازد و بر پیشرفت تحصیلی و اجتماعی فرزندان اثرگذار است (حسینی و همکاران، ۲۰۱۲). با توجه به نتایج حاصله پیشنهاد می‌شود در جهت بهبود عملکرد تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، توجه بیشتری به خانواده و بهبود خانواده‌ها از هر جهتی که بر کودکان تأثیر دارند، بشود برای مثال پیشنهاد می‌شود قبل از ازدواج، طرفین را از مسئولیت‌های خودشان آگاه سازیم در جامعه فرهنگ‌سازی شود، از طریق رسانه‌ها به مردم القا شود که مشاوره گرفتن برای

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زندگی بهترشان و یا حل مسائل پیش‌آمده بهترین راه برای سازگاری خانواده خواهد بود و از این طریق کمک شایانی به جامعه و کودکان آینده خواهد شد و کودکان کمتری دچار خانواده‌هایی که دارای اختلالات و ناسازگاری هستند، می‌شوند و در امر تحصیل و توسعه تحصیلی مشکلی برایشان پیش نخواهد آمد. در جوامع تبعیض‌های جنسیتی را از بین ببرند و افراد را تنها از طریق توانایی‌هایشان در امر آموزش و پرورش دخیل کنند، تفکرات کلیشه‌ای در جوامع که حاکی از ضعف بودن زن و قدرتمندی مردان است حذف بشوند و باعث نشود که کودکان از همان ابتدای زندگی از اینکه دختر هستند ناراضی باشند و بلعکس.

همچنین در مدارس و یا مؤسساتی در نظر گرفته شود که از همان ابتدای تحصیل کودک، کلاس‌هایی برای پدر و مادران هم تشکیل شود و چگونگی برخورد آن‌ها با کودکان، فراهم کردن شرایط مادی و معنوی برای کودکان، به آن‌ها آموزش داده شود. سبک‌های مختلف تربیتی شامل دموکراتیک، اختیاری، سختگیرانه و بی‌تفاوتی به عنوان عوامل مؤثر در توسعه تحصیلی کودکان مورد بررسی قرار گرفته‌اند. سبک دموکراتیک تربیتی با اعطای حق تصمیم‌گیری به کودکان و پذیرش نظرات آنان، می‌تواند باعث افزایش اعتماد به نفس و توانایی تصمیم‌گیری کودکان شود. سبک اختیاری تربیتی با ارائه اختیار به کودکان برای انجام فعالیت‌های خود، می‌تواند باعث افزایش توانایی کودکان در انجام فعالیت‌های خود شود. سبک سختگیرانه تربیتی با اعمال محدودیت‌ها و قوانین سخت برای کودکان، می‌تواند باعث افزایش توانایی کودکان در رعایت قوانین و مقررات شود. در نهایت، سبک بی‌تفاوتی تربیتی با عدم توجه به فعالیت‌های کودکان، ممکن است باعث کاهش اعتماد به نفس و توانایی تحصیلی آنان شود.

با توجه به این مطالب، والدین می‌توانند با انتخاب سبک تربیتی مناسب، بهبود قابل توجهی در عملکرد تحصیلی و اجتماعی کودکان خود را به دست آورند. به عنوان نمونه، اعطای حق تصمیم‌گیری به کودکان و پذیرش نظرات آنان، می‌تواند باعث افزایش اعتماد به نفس و توانایی تصمیم‌گیری آنان شود. همچنین، ارائه اختیار به کودکان برای انجام فعالیت‌های خود و در عین حال حفظ کنترل والدین، می‌تواند باعث افزایش توانایی کودکان در انجام فعالیت‌های خود شود. در نهایت، رعایت قوانین و مقررات و اعمال محدودیت‌ها توسط والدین، می‌تواند باعث افزایش توانایی کودکان در رعایت قوانین و مقررات شود. بنابراین، سبک تربیتی خانواده به عنوان یکی از عوامل مؤثر در توسعه تحصیلی کودکان در دوره ابتدایی مطرح شده است. والدین با انتخاب سبک تربیتی مناسب، می‌توانند بهبود قابل توجهی در عملکرد تحصیلی و اجتماعی کودکان خود را به دست آورند.

منابع

۱. اسماعیل پور، خلیل. فرزانه، اکرم (۱۳۹۷)، پیش بینی سازگاری عاطفی و تحصیلی دانش آموزان بر اساس ابعاد کارکردی خانواده. نشریه علمی-پژوهشی آموزشی و ارزشیابی، ۱۱(۴۶):۱۱۸-۱۰۳.
۲. الهی، زینب. حاجی تبارفیروز جانی، محسن. عابدین، (۱۳۹۸)، نقش ابعاد مشارکت والدین در انگیزش تحصیلی دانش آموزان پایه ششم.
۳. آتشک، محمد (۱۳۸۸). بررسی تساوی جنسیتی در دسترس به آموزش. فصلنامه شورای فرهنگی زنان، ۱۱(۲۴):۷۴-۱۱۰.
۴. بلوچی، نورا. رنجبر آزادی، پریسا. صابری، زینب. صابری، زهرا (۱۴۰۱). بررسی رابطه سازگاری اجتماعی و مؤلفه‌های آن با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی شهر بنت. مجله پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش.
۵. حکیمی، ثریا. حجازی الهه. غلامعلی لواسانی، مسعود (۱۳۹۳). رابطه سبک‌های شناختی و ویژگی‌های شخصیتی با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه تهران. فصلنامه شخصیت و تفاوت‌های فردی، ۳(۶):۲۵-۱.
۶. حسینی، محمود. حجازی، یوسف. صالحی، الهام (۱۳۹۴). رابطه بین سبک یادگیری، ویژگی‌های شخصیتی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان کشاورزی. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۴۶(۳):۴۱۶-۴۰۹.
۷. رضایی، محمدعلی. جهان، فائزه. رحیمی، معصومه (۱۳۹۵). عملکرد تحصیلی، نقش اهداف پیشرفت و انگیزه پیشرفت. فصلنامه روانشناسی تربیتی، ۱۲(۴۲):۱۶۹-۱۵۴.
۸. سیف، علی اکبر (۱۳۸۴). روانشناسی پرورشی - تهران. نشر آگاه
۹. شهبازی، مسعود. مشتاقی، سعید. مجی نورالدین وند، محمدحسین (۱۳۹۰). رابطه بین جو عاطفی خانواده با رشد مهارت‌های اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پسر و دختر پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی شهرستان مسجد سلیمان، پژوهش در برنامه ریزی درسی، ۸(۳۰):۹۳-۸۵.
۱۰. صفایی موحد، سعید. بهادری، بهناز (۱۳۹۷). بررسی تأثیر فرهنگ مدرسه و سرمایه فرهنگی خانواده بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان. مدیریت و برنامه ریزی در نظام‌های آموزشی، ۱۱(۲):۱۵۸-۱۲۷.
۱۱. علوی اعلا، مرتضی (۱۳۹۱). نقش تربیتی خانواده‌های سنتی و مدرن بر پیشرفت تحصیلی فرزندان. دو فصلنامه مدیریت و برنامه ریزی در نظام‌های آموزشی، ۵(۸):۱۲۹-۱۱۸.
۱۲. گنجی، همزه. روانشناسی تفاوت‌های فردی چاپ پنجم، تهران، انتشارات بعث، چاپ ششم، ۱۳۷۴.
۱۳. لطف عطا، آیناز (۱۳۸۷). تأثیر عوامل محیطی بر یادگیری و رفتار در محیط‌های آموزشی (ابتدایی) در شهر. فصلنامه مدیریت شهری، (۲۱):۹۰-۷۳.
۱۴. مظاهری، حسین. مولی پور، نعمت الله. ناطقی، فائزه (۱۳۹۵). نقش خانواده در برنامه درسی شایستگی-محور دوره ابتدایی از منظر اسناد تحول بنیادی آموزشی و پرورشی. فصلنامه خانواده و پژوهش (۳۴).
۱۵. معتقدلاریجانی، محمد (۱۳۹۳). نقش خانواده در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان: دوره راهنمایی شهر تهران. فصلنامه روانشناسی تربیتی، ۱۰(۳۱):۲۲۲-۲۱۲.
16. Bruckner TA, Domina T, Hawang JK, Gerlinger J, Carpenter C, Wakefield S. State-level education standards for substance use prevention programs in schools: a systematic content analysis. *J Adolesc Health*. 2014;54(4):467-73
17. Birdsall (1985). Public in puts and child schooling in Brazil "journal of development economics 18;64 86.
18. Cheung CK, Lee TY. Improving social competence through character education. *Evaluation and program planning*. 2010. 33(3):255-263